

זכרון עולם

האשה
החשובה ודפית
צדקה וחסד

מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

מאורות
הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד

משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

בית המדרש דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה"

ע"ש הר"ח ח' ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש

למגידי שיעור "דף היומי"

חזק סוכר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

בס"ד, א' טבת תשפ"ו

מסכת זבחים צ"ח-ק"ד ♦ מקוואות א', ח' - ב', ג'

גליון מס' 1387

השבוע בגליון

שני סוגי ההוררים, במילים ובמחשבות

בחינת גבולות הכלל "רובו ככולו" בהדס שעליו נשרו

הדס שמיעוט קנינו נשרו

שימוש כפול ברובו ככולו

מי הסגיר את מרים הנביאה?

האם חובה על אבל להטמא למתו

חובת הטומאה למת, נובעת מן החובה לכבדו

כהן קטן, רשאי להטמא למתו?

חינוך הקטן נועד ללמדו את הדרך אשר ילך בה בגדלותו

הסיני מהרהר בסיני?

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

"זלמן, תאמר קטע גמרא"

נרות חנוכה דולקים רק שמונה ימים, אך הם מותירים את חותמם למשך שנה תמימה, על מאבק חסר פשרות של יהודים מאמינים בעלי הכרה כי אלמלא תורה - למה להם חיים. הם נלחמו, זכו בתורה וגם בחיים.

לפני כמה שנים קיבלנו מכתב מרגש מבני משפחת בודנר בבני ברק: התבקשנו על ידי סבתנו פ. בודנר, לשלוח אליהם את סיפוריה מתקופת השואה. נשמח אם תפרסמו אותם.

זהו סיפור בעל מסר עצום, על יהודי שבכל שלב בחייו ידע מאין הוא בא ולאן הוא הולך. מהי המטרה וכיצד מגיעים אליה. ובעצם, מדוע להרבות במילים כשהסיפור מדבר בעד עצמו.

אבא, אלכסנדר מטיאש הכהן, הי"ד, בן ארבעים ושנים היה כאשר הגיע מאושוויץ למחנה הידוע לשמצה, מטהאוזן, יחד עם שני בניו, שהיו נערים צעירים, אברהם ז"ל וזלמן. סדר היום במחנה היה מאוד קשה, ועיקר העבודה שנכפתה עליהם היתה כריה במכרות.

דף ק/א ונמנו אחיו הכהנים וטימאוהו בעל כרחו

האם חובה על אבל להטמא למתו

אמרה תורה (ויקרא כא/א), "אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו". בפסוק זה נאסר על הכהנים להטמא למת. עם זאת, התורה מסייגת את האיסור וקובעת, "כי אם לשארו הקרוב אליו" - לשבעת קרוביו הוא רשאי להטמא, ולא זו בלבד שאין הוא אסור להטמא להם, אלא אף **חובה** עליו לעשות כן, כפי שדרשו חז"ל (סוטה ג/א) "לה יטמא" - מצווה. **כהנים בלבד, או גם כהנות**: נחלקו הראשונים, אם מצווה זו נוהגת בכהנים בלבד או שמא גם בכהנות. לדעת הרמב"ם (הל' אבל פ"ב הל' ו'), לא נוהגת מצווה זו אלא בכהנים זכרים בלבד, אך לא בכהנות, ש"אם רצו מתטמאות ואם לאו לא מטמאות". אולם, הראב"ד (שם) חולק וסובר, כי מצווה זו נאמרה לכהנים ולכהנות כאחד וכן דעת רש"י (כתובות ג/א ד"ה "ולא").

הרמב"ן ("תורת האדם" שער הסוף - עניין הכהנים) מציג שני הסברים בדעת הרמב"ם המבדיל בין כהנים לכהנות, אשר ראוי להתמקד בהם משום שמן ההבדל ביניהם נובעת השלכה הלכתית.

המובדל מן הטומאה, מצווה להטמא: ניתן לפרש, אומר הרמב"ן, כי ציווי התורה להטמא למת, מתייחס לזה אשר אינו רשאי להטמא למת אחר, דווקא אותו ציוותה התורה להטמא לקרוביו, אך מי שאינו מוזהר לבל יטמא למת, אף אינו מצווה להטמא לקרוביו, ולפיכך פסק הרמב"ם, שהכהנות, אשר אינן מוזהרות על הטומאה, אינן מצוות להטמא למת.

התורה מיעטה את הכהנות בלבד: כמו כן, מוסיף הרמב"ן, ניתן לפרש את דעת הרמב"ם באופן אחר, שהתורה **מיעטה** את הכהנות ממצווה זו, בצוותה "אמור אל הכהנים בני אהרן", ולא בנות (כנאמר בקידושין לה/ב לעניין בל תקיף ובל תשחית).

כאשר נבקש לברר, מהי דעתו של הרמב"ם לגבי דינו של ישראל, היש לכרוך את דינו בדינה של הכהנת הפטורה ממצווה זו אם לאו, נמצא, כי התשובה לשאלה זו תלויה בשני ההסברים

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

מרת **יוכבד פינקלשטיין** ע"ה ב"ר ישראל משה ז"ל

נלב"ע ד' בטבת תשמ"ב **תנצב"ה**

הונצחה ע"י ידידיו הר"ר **שמחה רשף** ומשפחתו שיחיו - גבעתיים

זעילוי נשמת

מרת **העניא רבקה ברנשטיין** ע"ה

ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

נלב"ע ו' בטבת תשנ"ד

תנצב"ה

זעילוי נשמת

מרת **רייזל גולדשטיין** ע"ה

ב"ר בן ציון אליעזר ז"ל

נלב"ע ב' טבת תשמ"ו

תנצב"ה

נר ה' נשמת אדם

לעילוי נשמת

הר"ר **משה הלוי יעקבסון** ז"ל

ב"ר משה יהודה ז"ל נלב"ע א' בטבת **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

של הרמב"ן. שכן, לפי ההסבר הראשון, שהכהנות אינן מצוות במצווה, מאחר שמצווה זו תקפה רק לגבי מי שאסור להטמא למת שאינו משבעת קרוביו, הרי, שאין כל הבדל בין הכהנות לבין הישראלים, שניהם רשאים להטמא לכל מת. אולם, אם הכהנות נדחקו ממצווה זו על ידי מיעוט מיוחד, "בני אהרן", מאחר שהתורה לא טרחה למעט ישראלים זכרים מן המצווה, הרי שהם חייבים בה (הגהות ברוך טעם לטורי אבן ראש השנה טז/ב), ולא נחלקו הרמב"ם והראב"ד כי אם לגבי כהנות בלבד, ולא לגבי ישראלים.

חובת הטומאה למת, נובעת מן החובה לכבדו: לפנינו, איפוא, שני אופנים להבין מניין למד הרמב"ם פסק הלכה זה. רבינו הגאון רבי נפתלי צבי יהודה ברלין זצ"ל בחיבורו על השאלות ("העמק שאלה" סימן ג' ס"ק ה', סימן ל"ד ס"ק ח', וסימן ק"ג ס"ק ט"ז), מוסיף טעם נפלא להבנת שיטת הרמב"ם. לדעתו, המצווה להטמאות למת נובעת מן החובה להתאבל עליו, שהיא מצווה מן התורה, כפי שגם מוכח מלשון הרמב"ם (שם): "כמה חמורה מצות אבלות, שהרי נדחת לו הטומאה מפני קרוביו". מעתה, רק זה שהטומאה אסורה עליו, מכבד את קרובו בטומאתו עליו, אך זה שהטומאה אינה אסורה עליו, גם אם יטמא, לא יוכיח בכך כבוד למת... [ועיין שם שלפי"ז בזמן הרגל, שאף ישראל אינו רשאי להטמא, לכל הדעות תהא עליו מצווה מדאורייתא להטמא, וישיב בזה את דעת הרמב"ם מסוגייתנו].

כהן קטן, רשאי להטמא למת? נסיים בחקירה מעניינת. הגאון בעל שו"ת "ושב הכהן" (סימן נ"ו) נקט גם הוא, כי מצוות הטומאה למת נובעת מפני כבודו, ובעקבות כך התעוררה אצלו השאלה הבאה. כידוע, יש לחנך את הקטן במצוות, אולם, שונה היא מצוות אבלות, שהקטן אינו חייב בדיניה ואף אין מצווה לחנכו באבילות (ראה מקורות הלכה זו בספר "הלכות אבילות - מדרוך מפורט", להרה"ר ר' יצחק אושינסקי שליט"א, פ"ג סעיף ס"ה). מעתה, לכאורה, לכהן קטן אסור להטמא למת, שכן, לאחר שלא הוטלה עליו החובה להתאבל על מתו, ובעקבות כך להטמא לו, נותר עליו האיסור הבסיסי שלא להטמא למת...

חינוך הקטן נועד ללמדו את הדרך אשר ילך בה בגדלותו: אולם, הוא מפקפק בקביעה זו, שהרי מצוות חינוך נועדה להפריש את הקטן מאיסורים כדי לחנכו לקראת גדלותו. אין, איפוא, כל סיבה לחנך קטן כהן זה שלא להטמא למת, שהרי סיוטאציה זו, שיש לו איסור להטמא למת, ואין לו מצווה להטמא לקרובו, אינה קיימת כי אם בקטנותו, ומאחר שכל חינוכו אינו אלא עבור שנות גדלותו, אין עילה לחנכו לכך... בעל "ושב הכהן" אינו פושט ספק זה ונשאר ב"צריך עיון" (דבריו הובאו ב"פתחי תשובה" יורה דעה סימן שע"ג ס"ק א').

נציין, כי להלכה (טור ו"שולחן ערוך" יו"ד סימן שס"ג סעיף ג'), נפסק כדעת רש"י והראב"ד.

דף קב/ב בא טבול יום ואמר

הסיני מהרהר בסינית?

גמרתנו מביאה את דברי רב, אשר ציטט משא הלכתי ארוך שנאמר על ידי רבי אלעזר בן רבי שמעון, תוך שרב מציין "דאמר בבית הכסא". מדבריו נראה, שכוונתו לכך שרבי אלעזר בן רבי שמעון אמר הלכות אלו בבית הכסא, שהוא מקום שבו אסור ללמוד דברי תורה. מיד בסיום דבריו תמחה הגמרא, כיצד היה רבי אלעזר בן רבי שמעון רשאי ללמוד במקום זה, ומשיבה: "לאונסו שאני". רש"י מפרש (ד"ה "לאונסו"): "שהיתה שמועתו שגורה בפיו ומהרהר בה על כרחו".

אין הבדל בין הרהור בדברי תורה לדיבור בהם: הלומד גמרא זו מנסה להבין, הא ניחא, רבי אלעזר בן רבי שמעון היה שקוע בדברי תורה ורהר בהם בעל כורחו, אך מדוע הוא גם דיבר בדברי תורה, היה עליו להרהר בלבד? ה"פרישה" (או"ח סימן פ"ה והביאו ה"פרי מגדים" שם) הוכיח מגמרתנו, כי אין כל הבדל בין חומרת האיסור להרהר בדברי תורה במקומות המטונפים, לבין חומרת האיסור לדבר בדברי תורה במקומות אלו, ומאחר שמחמת אונסו הותר לו להרהר בדברי תורה, אף היה רשאי לאומרם בפיו.

יש הבדל בין הרהור בדברי תורה לדיבור בהם: אולם, חידוש זה נדחה בתוקף על ידי החיד"א, בחיבורו "ברכי יוסף", ועל ידי אחרונים נוספים, שהרי, הלכה ברורה היא שב"בית האמצעי", שהוא החדר שלפני בית המרחץ, אסור לדבר בדברי תורה אך מותר להרהר בהם! מוכח, כי גדריהם של שני האיסורים הללו, אינם זהים בחומרתם [וכן מוכח מהלכות נוספות, כגון, ברכת התורה, שאין לדמות הרהור לדיבור]. מעתה, שבה וגם ניצבה בפנינו השאלה, כיצד דיבר רבי אלעזר בן רבי שמעון בבית הכסא, הרי היה עליו להרהר בלבד.

בעל ה"צאן קדשים" מפרש, כי אכן לא אמר רבי אלעזר בר"ש דברי תורה במקום שבו אסור לאומרו, אלא, הוא הרהר בהם בלבד, ולאחר מכן אמרם בבית המדרש ("משנה ברורה" סימן פ"ה ס"ק ח', וע"ע "שפת אמת" בסוגייתנו).

ירדנו, איפוא, מדרגת דיבור החמורה, לדרגת הרהור הקלה הימנה. ברם, עדיין, "אונסו שאני" זה, שגמרתנו מנמקת כהסבר להתנהגותו של רבי אלעזר בר"ש דורש הבנה, כיצד הרהר, הלא גם להרהר בדברי תורה אסור בבית הכסא!

כשפגשתי את אחיי לאחר סיום המלחמה, לא היה פשוט לפתוח את סגור ליבם... אך די היה במעט שסיפרו על מנת שאוכל להנציח את דמותו של אבי לילדים קשה לחזות בסבל אביהם, אך לאב קשה שבעתיים לראות את בניו מתייסרים.

דבר זה דרש הקרבה רבה מצידו. פרוסת לחם דלוחה שקיבל - בצע לשניים, וכשנשאל מדוע אינו אוכל, השיב כי אינו רעב.

באחת מן הארוחות הדלות, מצאו הבנים בשר במרק והיססו לאכלו מחשש שהוא טרף. אבא הכריח אותם לאכול בטענה שזהו פיקוח נפש.

עם כל הייסורים וקשיי היום-יום השתדל להמשיך ללמוד ולחנכם ברוח התורה.

אחת שאל מהם: ילדים! אתם יודעים מהי הסיבה לקיומו של יהודי בעולם? והסביר: יהודי בא לעולם רק למען מטרה אחת - מסירת התורה לבניו. וכך מדור לדור, כיוון שלעולם אין לא קיום בלא התורה **והמשיך:** אם לא תלכו בדרך התורה, אזי לא מילאתי את יעודי, ואז, מדוע עלי לסבול את הייסורים הקשים הללו?

אחרי זמן נקדעו נעליי של הבן הצעיר. אבא נתן לו את נעליי שלו, ויצא לעבודה בשלל הכבד בגרליים יחפות. מובן שבתנאים אלו לא ניתן להחזיק מעמד. אבא חלה.

מספר אחי, שבבוקר שבו חלה אבא, נשא אותו אחי הגדול על כתפיו, למקום שהיה מכונה "מרפאה" (בו לא שרדו רבים...). בדרך פנה אליו אבא ואמר: "ולמן, זוג א שטיקעל גמורא" - תגיד קטע גמרא. **יום יום,** לאחר העבודה, הלכו הבנים לראות מה מצבו של אבא, הליכה שהיתה כרוכה בסיכון גבוה, כי היה עליהם לעבור את שומרי האסאס הקפדניים. פעם נתפס זלמן וקיבל 25 מלקות על גבו. על אף כל הקושי, המשיכו לסכן עצמם.

באחת הפעמים שהצליחו להגיע אל אבא, מצאו אותו חלש ותשוש מאד. בשארת כוחותיו אמר להם: "קינדרלעך! איך גאי שוויין?" - ילדים! אני הולך אתם תישארו בחיים.

מילותיו האחרונות היו: "בלייבך איידן. תאמר נישט - בסר קומט מיט מיר! איך וויל מיר נישט שיימן און די אנדרה וולד" - הישארו יהודים! אם לא - תבואו איתי! איני רוצה להתייבש בכס בעולם הבא!

מצד אחד נלחם והקריב עצמו כדי שישארו בחיים. מצד שני, אם לא ילכו בדרך התורה, היה מוכן להקריבם... **איה קידוש ד'!** זכותו תעמוד לנו!

שני הבנים הקימו משפחות, שהיום הם כבר שבט. כולם, ללא יוצא מן הכלל, ידאי שמים, תלמידי חכמים ששםם הולך לפניהם, מממשים את צוואתו של אבא וגורמים לו נחת רוח, ואינו צריך להתבייש בהם בעולם הבא.

בשולי מכתבה הוסיפה מרת בודנר שתחי' סיפור נוסף מימי השואה. על אחיה הצעיר:

בחור ששרד את התופת הנוראה, מסר לי את העדות המצמררת על אחי הצעיר, שהיה עמו בארץ הצעירים **משה** אליהו היה בסך הכל בן ארבע עשרה כשהופרד ממשפחתו בהגיעו לאושוויץ.

מספר אותו הבחור, שמדי פעם נערכה סלקציה, והצעירים שלא התאימו לעבודה נשלחו לשריפה. **הסלקציות** נערכו כך, שהיו מסמנים על הקיר גובה מסוים, ומי שהגיע אליו נשלח לעבודה. הצעירים שלא הצליחו להגיע לגובה הדרוש - נשלחו לקרמטוריום.

הילדים הנמוכים הכניסו אבנים לנעליהם, או נעמדו על משהו כדי להגיע לגובה המסומן.

משה אליהו, ניצל כשעמד בהחבא על צלחת פח הפוכה.

אחרי זמן, נערכה סלקציה נוספת (ביום כיפור), וחילל האסאס שם לב לתרמית, ושלא אותו לצד הנמוכים.

הילד שידע שגורלו נחרץ, צעק לעבר חבריו הגבוהים: "תגידו לאחיי שיגידו קדיש אחריי!".

ילד בן 14 צועק: "תגידו קדיש אחריי!".

ה' יקום דמו!

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פסק: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף קא/א ותקראנה אותי כאלה

כאלה

מדוע לא נאמר 'אלה'?

הסביר רבי אליעזר גורדון מטלז: בגמרא (קידושין לב) נאמר, כי הוזהב את אביו עובר על דברי תורה, לא יאמר לו עברת על דברי תורה, אלא שואלו 'הלא נאמר כך וכך' וכדומה. **אף** אהרן הכהן לא העמיד את משה על טעותו, אלא שאלו מעניינים דומים אחרים - "כאלה", עד שנזכר משה רבינו ו"הודה ולא בוש לומר 'לא שמעתי' אלא אמר 'שמעתי' ושכחתי" (גמרא כאן). ("טללי אורות")

דף קב/א בימה מלך

גיסת חבר כחבר

מי יושב ב'מזרח'? תלמידי חכמים, צדיקים ויראי חטא. האם יש סדר כיבודים גם בעזרת נשים? ברי, כי אשת חבר כחבר, ויש להושיבה במקום מכובד, או לתת לה מנה ראשונה. אולם, מה דינה של 'גיסת חבר'?

ה"בן איש חי" ("תורה לשמה", סי' רס"א) עונה על כך: בגמרא למדנו, כי אחת ממעלותיה של אלישבע היא ש"בימה מלך", היינו: "בימה", אחי בעלה שעתיד ליבמה אם בעלה ימות בלא בנים, היה מלך. הרי ששבח גדול הוא לאשה שגיסה מלך ישראל, ויש לכבדה בגין כך. מכאן, הוא מוסיף, (שם סי' רס"ב), יש גם ללמוד, שיש לכבד את אחיו של התלמיד חכם, שהרי אם את אשת אחיו יש לכבד, קל וחומר שהדברים אמורים לגבי אחיו.

דף קב/א ואבילה על שני בניה

דברים סתומים וחתומים

על הפסוק (ויקרא טז/א) "אחרי מות שני בני אהרן בקרבנות לפני ה' וימותו", מופיע ביאור רחב מאת בעל ה"אור החיים" הקדוש, המבאר את מהות מיתת הצדיקים, הבאה על ידי תשוקת הנשמה לידבק בהקב"ה ולהשיגו.

ה"אור החיים" הקדוש מסיים בדברים סתומים וחתומים: "ואודיע למתבונן בפנימיותה השכלת המושכל, שהשכלת ההשכל תשכל ההשכלות, ובהשכל בהשכלתו ישכיל שמושכל ההשכל, מושכל ההשכל, וכשישכיל בהארת עצמו ולא עצמו, ישכיל שהמושכל מושכל ממושכל, בלתי מושכל מהשכל, השכילו למשכילים בייחוד השכלתו בסוד נשמה לנשמתו".

מפרשי ה"אור החיים" כבר עמדו לבאר, לפרש ולפתור את דבריו החתומים לנו, ופירשו שעיקר כוונתו, שהקברת הנפש והשכל להשגת ד', כפי שביאר בפסוק "בקרבנות לפני ד'", יש בה כמה בחינות ומדרגות, כמו השגת הנבואה שיש בה כמה מדרגות בלתי מושכל מהשכל שאי אפשר להשיגו אפילו על ידי משל, ואין יכולים להבינו כי יש גבוה מעל גבוה השכל הגשמי, ורק מי שמתבונן בדבר השכל רוחני ישיג סוד זה ("אש דת").

דף קב/א בקש משה מלכות ולא נתנו לו

מניין שביקש משה מלכות?

בגמרתנו אומר עולא: "בקש משה מלכות ולא נתנו לו, דכתיב אל תקרב הלום ואין הלום אלא מלכות" **ביאור** גאון מובא בשם המהר"ל דיסקין זצ"ל, להוכיח מהמקרא עצמו כי ביקש משה מלכות ולא נתנוה לו.

כאשר נגלה הקב"ה למשה בסנה, חפץ משה להתקרב והקב"ה אמר לו (שמות ג/ה) "אל תקרב הלום של נעליך מעל רגליך". בגמרא נאמר, שאדם בן שמונים אינו מסוגל, בדרך כלל לחלוץ את נעליו בעמידה. נמצא, איפוא, שמשנה רבינו התכוון להתיישב על הארץ ולחלוץ.

יש לזכור, שמקום התגלות השכינה חשוב כעזרה, ולפיכך הוא אסור בנעילת הסנדל (רמב"ן שם). מקום כזה אף אסור בשיבה, שהרי 'אין ישיבה

הרהור, מהו? ובכן, לצורך הבנת העניין חוזר הגאון רבי אפרים בורדיאנסקי זצ"ל לעומקו של הרהור. הבה נהרהר, הרהור מהו? באיזו שפה אדם מהרהר. נדמה, כי הרוסי מהרהר ברוסית והסיני מהרהר בסינית. אכן, ברור, ניתן להרהר בצורה כזו. אפס, כאשר נהרהר בהרהורינו נגלה, כי רבים מן הרהורים הם כמו חלום, בו אנו מדמיינים את ההתרחשות, ולא מדברים אותה, כך, כאשר אדם מהרהר אודות בית, חפץ או דבר מה אחר, הוא כאילו בוחן אותו מכל צדדיו, אך לא מדבר עם עצמו אודותיו.

שני סוגי הרהורים, במילים ובמחשבות: לפנינו, איפוא, שני סוגי הרהורים. הרהור בתיבות, באותיות ובמילים, והרהור על ידי מחשבות נטולות מילים. יתכן, שאיסור התורה להרהר במקומות המטונפים, אינו אלא על הרהור הדומה לדיבור, היינו, הרהור במילים, אך מן התורה אין איסור להרהר בדברי תורה ללא מילים, ורבנן הם אשר הטילו איסור זה משום כבוד התורה. מעתה, יתכן, שלא הרהר רבי אלעזר בן רבי שמעון הרהור של מילים, כי אם הרהור של מחשבות, כזה שאיסורו מדרבנן בלבד. זהו שתיצא הגמרא "לאונסו שאני" - על אדם השקוע בתורה באופן **שאינו מסוגל להיבדל הימנה במחשבותיו**, לא גזרו חכמים להתנתק ממנה גם בבית המרחץ, על אדם קדוש שכזה לא חלה תקנתם ("משכנות אפרים" סימן י"ח, וע"ע "משנה ברורה" שם, ועיין "חזון איש" או"ח סימן י"ד ס"ק י"ח. ובעיקר דין זה של הרהור במקומות המטונפים אם הוא דאורייתא, עיין "נשמת אדם" כלל ג' אות ב', שהוא מחלוקת ראשונים, וע"ע "פרי מגדים" בפתיחה הכוללת סוף חלק ה').

דף קד/ב שיצא רובו במיעוט אבר

בחנית גבולות הכלל "רובו ככולו" בהדס שעליו נשרו

גמרתנו דנה בגדרי הכלל ההלכתי "רובו ככולו". כלל זה בא לידי ביטוי במקרים שבהם הגדרתו של חפץ מסוים אינה שווה בכל חלקיו, והכלל "רובו ככולו" קובע, כי יש להתייחס אל כל החפץ כמעמד רובו. וכגון, זמן לידתו של התינוק נקבע לפי יציאת רובו, וכאשר רובו יצא ביום ומיעוטו בלילה, הוא יימול ביום השמיני ליציאת רובו (חולין ע/א). **במאמר הבא, ניטול לידתו הדס מהודר ויפה, אשר במהלך חג הסוכות עליו הירקרים החלו לנשור ממנו, ונבדוק בכל שלב של נשירת העלים אם ניתן להצילו על ידי הכלל "רובו ככולו".**

כידוע, ההדסים שאותם אנו נוטלים לקיום מצוות ארבעת המינים, צריכים להיות "משולשים", היינו, שמכל "קן" ייצאו **שלושה** עלים, שנאמר (ויקרא כג/מ) "ענף עץ עבות", ודרשו חכמים שיש ליטול ענף הדס שעליו מכסים אותו, לכל הפחות על ידי שלושה עלים בכל קן. ברור מאליה, כי הדס שרוב עליו נשרו הימנו - פסול, מאידך, אחר שהתוודענו לכלל "רובו ככולו", נבין גם, כי הדס שרובו עומד בדרישות ההלכה, יהא כשר, שהרי "רובו ככולו".

הדס שמיעוט קנינו נשרו: המקרה הפשוט והמובן ביותר הוא, של הדס שמיעוט קנינו נשרו. במקרה זה, רוב ההדס משולש ויש להתייחס אל כולו כאל הדס משולש, כפי שאכן הורה הראב"ד (רא"ש סוכה פ"ג סימן י'), וכן נפסק להלכה ("שולחן ערוך" או"ח סימן תרמ"ז סעיף ה').

הדס שנשר עלה אחד מכל קנינו: מקרה סבוך יותר, הוא הדס שמכל קן וקן שבו נשר עלה אחד. לגבי כשרותו של הדס זה נחלקו הראשונים. יש הסוברים (ה"רן סוכה לב/ב), כי הכלל "רובו ככולו" אינו יכול לסייע להדס זה, מאחר שהבדל יסודי חוצץ בינו לבין ההדס שמיעוט קנינו נשרו. רובו של ההדס שמיעוט קנינו נשרו משולש הוא, וממילא, הכלל "רובו ככולו" מותח את הגדרת רוב ההדס המוגדר כמשולש, על פני כולו. אולם, את ההדס שלפנינו, שלא התברך אף לא בקן משולש אחד, לא ניתן להגדיר כענף עץ **עבות**, אחר שבאמת אינו כזה. אולם, יש החולקים וסוברים (רא"ה, הביאו הרשב"א סוכה לב/ב, ורבינו ירוחם נתיב ח' ח"ג), כי יש להתמקד בכל קן בנפרד ולקבוע כי הוא מושלם על פי הכלל "רובו ככולו". כלומר, מאחר שכל קן נושא את רוב העלים הדרושים, שניים מתוך שלושה, כל קן הוא מושלם וממילא ההדס נחשב "עבות" וכשר. להלכה, פסק ה"משנה ברורה" (סימן תרמ"ז ס"ק י"ח), כי בשעת הדחק ניתן לסמוך על שיטת המקילים.

שימוש כפול ברובו ככולו: עתה, הבה נפנה אל המקרה השלישי, המורכב משני המקרים הקודמים גם יחד. סיכמנו, כי הדס שרוב קנינו מושלמים, כשר. נוכחנו, כי יש הסוברים שהדס שקנינו אינם משולשים, נחשב משולש, אך מה דינו של הדס שחלק מקנינו נשרו לחלוטין ואף באלו שנותרו אין שלושה עלים בכל קנה. הקושי ההלכתי, לכאורה, במקרה זה, נובע מן הצורך להכשיר את ההדס על ידי שימוש כפול בכלל "רובו ככולו", הן לגבי מספר הקינים, והן לגבי מספר העלים. בעל "התניא" זצ"ל (שולחן ערוך הרב שם סעיף ד') הכשיר הדס זה, וכן משמע מדברי ה"משנה ברורה" ("ביאור הלכה" סימן תרמ"ז ד"ה "לעיוכבא", עיין "חזון איש" או"ח סימן קמ"ו אות כ"ט שפסל הדס זה).

היתכן שהדס שרוב עליו נשרו, כשר? נפנה כעת את תשומת לבנו לשלב האחרון של נשירת העלים מן ההדס. מיעוט קנינו כבר אינם, ומאלו הנותרים נשר עלה מכל קן, ועדיין יש הסוברים כי ניתן להכשירו. אולם, מה נעשה בהדס זה, אם אף רוב עליו נשרו הימנו, וכגון, הדס בעל עשרה קינים, הנושאים ביחד שלושים עלים, שארבעה מקיניו נשרו על שנים עליהם, ובנוסף לכך ששת

הקנים שנותרו אינם אלא בעלי שני עלים כל אחד. חשבון פשוט יגלה, כי ההדס בעל שלושים העלים נותר עם שנים עשר עלים בלבד. ללא כל ספק מקרה זה חמור מן המקרים הקודמים, משום שמדובר בהדס שרוב עליו נשרו! אולם, לכאורה, גם מצבו העגום של הדס זה ניתן לשיקום על ידי "רובו ככולו", שכן, תחילה נקבע כי כל קן וקן מששת הקנים הוא כשיר, ולאחר מכן נקבע, כי לאור העובדה שששה קנים מתוך עשרה טובים המה, הרי ש"רובו ככולו" וההדס כשר...

ה"משנה ברורה" חוכך בדעתו בהכרעת דינו של הדס זה (עיין "ביאור הלכה שם), ובעל ה"קהילות יעקב" זצ"ל (סוכה סימן כ"ז), חוּדַר על ידי מקרה זה לנבכי "רובו ככולו" ואומר, כי השאלה העומדת בפנינו היא, כיצד לנהוג במקרה שהכרעת "רובו ככולו" של פרט מתוך החפץ הנדון, סותרת את הכרעת הרוב הכללי של החפץ. כלומר, החלת הכלל "רובו ככולו" לגבי כל קן וקן, סותרת את מצבו הכללי של ההדס שרוב עליו אינם מכסים אותו יותר. מסוגייתנו, הוא אומר, מוכח, כי במקרה זה אין נוהג "רובו ככולו".

במשנתנו מבואר, כי הפר והשעיר של יום הכיפורים מטמאים את בגדיהם של המוציאים אותם לשריפה מחוץ לחומת ירושלים. לאור הכלל "רובו ככולו" מבואר בסוגייתנו, כי גם באופן שיצא רוב גופו של הפר בלבד, דינו כמי שיצא כולו. והנה, מה דינו של פר שיצא ברובו מחוץ לחומה, אך רוב זה כולל חלק קטן מאבר גדול אשר רובו בתוך החומה. לכאורה, יש מקום לומר "רובו ככולו" על אבר זה ועל ידי כך לקבוע כי כל האבר בתוך החומה, ושוב אין להתייחס אל הפר כמי שיצא רובו מחוץ לחומה. אולם, מבואר בגמרתנו, כי יש להלך אחר הרוב הכללי של הבהמה, ולא אחר רוב של אבר בודד.

הרי לנו, מסיים בעל ה"קהילות יעקב", כי כאשר מצבו הכללי של החפץ מורה כי הוא נטול רוב, לא ניתן להפוך את הקערה על פיה על ידי שינוי הגדרתו של פרט בודד בו (וכ"כ ה"דבר אברהם" ח"א סימן ב' ענף ב' ס"ק ו') [רבני בית מדרשו העירו, כי עדיין יש מקום לחלק בין הנידון בסוגייתנו. בנידון שלפנינו אין כל משמעות לאברי הפר, כי אם בשאלה אם יצא רוב הפר בכללותו אם לאו. לעומת זאת, התורה אינה דורשת רוב עלים, כי אם הגדרה של "עבות", ומשנצליח להקנות להדס את שמו, מה לי אם רוב עליו אם לאו. זוהי הסיבה להתלבטותו של ה"ביאור הלכה"].

דף קא/ב מרים מי הסגירה

מי הסגיר את מרים הנביאה?

"מרים מי הסגירה?" שואלת גמרתנו, מי היה הכהן אשר הביט בצרעתה של מרים הנביאה, שנצטרעה לאחר שדיברה סרה באחיה משה, וקבע כי היא טמאה ודינה להיסגר מחוץ למחנה שבעת ימים. ההיה זה משה? הלא אינו כהן, וכהן בלבד הוא המוסמך לקבוע "נגע צרעת הוא". אהרן הכהן, פסול גם הוא למרות היותו כהן, שהרי אחיה הוא וקרוב פסול לראיית נגע (סנהדרין לד/ב). לבסוף מסיקה הגמרא שהקב"ה בכבודו ובעצמו חלק לה כבוד והוא זה שהסגירה.

גמרא זו שימשה כאכסניה למספר הברקות גאוניות שנאמרו מפני תלמידי חכמים במהלך הדורות. הקושיה הרווחת בפי כל יהודי הלומד את הגמרא היא, מדוע לא פסלה הגמרא את משה ואת אהרן בצוותא משום קירבתם למרים, אלא הדגישה שמשה היה פסול משום שלא היה כהן? **הגאון** רבי אברהם חיים שור זצ"ל, בעל ה"תורת חיים", מתרץ בספרו "צאן קדשים", על פי הספרי (הובא בתוס' ד"ה "אני"), כי אהרן הכהן סבר כשיטת רבי מאיר, שכהן אינו רשאי לראות את נגעי קרובו. יתכן, אומר בעל ה"תורת חיים", שמשה אחיו חלק עליו וסבר כשיטת תנא קמא שכהן קרוב כשר בראיית נגעים, ולפיכך תירצה הגמרא שמשה היה פסול בגין היותו זה.

תירוץ גאוני נאמר על ידי האדמו"ר מאוסטרוווצא, רבי מאיר יחיאל הלוי זצ"ל, בספרו "מאיר עיני חכמים" (מהד"ק סי' י"ח). שהנה, בהר סיני אומתנו התגיירה ונכנסה תחת כנפי השכינה, ולכאורה, כל ישראל לא נחשבו כקרובים זה לזה, שהרי "גר שנתגייר כקטן שנולד" ובטלה קרבתו הקודמת, ואם כן, מדוע נדחה אהרן מראיית צרעת מרים בשל קירבתו אליה, הרי אינו נחשב קרובה?

שאלה זו הוא מיישב על פי פירושו של המהר"ל ("גור אריה" פרשת וישב), כי "גר שנתגייר כקטן שנולד" אינו אלא במי שהתגייר מרצונו ולא על ידי כפייה. מעתה, בשעת מתן תורה, כפה הקב"ה הר כגיגית על ישראל, ולפיכך, אין גירותם מבטלת את קורבתם. אכן, לפיכך, אהרן נחשב קרובה של מרים, אך משה רבינו הרי לא היה בתחתית ההר, הוא עלה השמימה, עליו לא נכפתה גיגית, הוא קיבל את התורה מרצון, ולפיכך, משנתגייר בטלה קירבתו למרים והגמרא נזקקה לנמק את סיבת מניעתו להסגיר את מרים, בגין היותו זה...

בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד". מאחר שמשה התכוון לחלוץ את נעליו בישיבה, מוכח שחפץ במלכות, ומכך שהקב"ה מנעו מזה ואמר לו "אל תקרב הלום" אלא התרחק ו"של נעליך מעל רגליך" מרחוק, מוכח, ש"ביקש משה מלכות ולא נתנו לו"!!! (חידושי מהר"ל דיסקין על התורה, שמואל).

דף קג/ב אין לא ראינו ראייה

לא ראינו ולא שמענו

משנתנו מביאה את דבריו של רבי חנינא סגן הכהנים שאמר: **"מימי לא ראיתי עור שיוצא לבית השריפה"**, אך חכמים דחו את דבריו, משום שהעדר ראייה אינו הכרח שהדבר לא התרחש וכלשונם: **"אין לא ראינו ראייה"**.

מעשה בגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל ששוחח עם תלמיד חכם אחד. העיר הלה, על נושא מסוים, כי לא נשמע כן מעולם.

"אין לא שמענו ראייה", הגיב רבי מאיר ברוח משנתנו.

השיב הלה, "ראיתי שחז"ל אמרו "לא ראינו אינה ראייה", אך לא ראיתי שאמרו כי "לא שמענו אינה ראייה".

ענה רבי מאיר: "זה הרגע הודית ש"לא ראינו אינה ראייה", כיצד זה אתה מסתמך על כך שלא ראית שחז"ל אמרו ש"לא שמענו אינה ראייה" (ספר היוכל).

דף קג/ב - דף א"ר חנינא סגן הכהנים

הסגן הנצחי

דרש הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל: **מהו** עניינו של התואר "סגן הכהנים"? לפי ששימש בכהונה בימי הבית השני, בהם הכהנים הגדולים קנו את כהונתם בממון מידי המלכות, וכידוע גם לא הוציאו שנתם. רבי חנינא היה ונשאר סגן הכהן הגדול, כשמעליו חלפו עברו כהנים גדולים רבים, והוא לא זכה לקידום כלל...

דף קו/א השוחט והמעלה בחוץ

תענית בלא תשובה

פרשת "שחוט חוץ" מופיעה בתורה בסמיכות לפרשת יום הכיפורים. רמז יש כאן: התענית אף היא מרצה כקרבן. אדם המתענה ואינו שב בתשובה, הרי הוא כמקריב קרבן, אבל - בחוץ... ("קרבן העני").

לעילוי נשמת

הר"ר **משה אדלר** ז"ל

ב"ר חיים טוביה ז"ל נלב"ע א' בטבת תשנ"ד

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **מרים יפה** ע"ה

ב"ר דוד יסנר הי"ד נלב"ע ה' בטבת תשנ"ז

תנצב"ה

הונצחה ע"י בניה **דוד ושלמה יפה** שיחיו

לעילוי נשמת ראש משפחתנו

ר' **יעקב מיץ** ז"ל

ב"ר שלום ז"ל נלב"ע א' בטבת תשס"ב **תנצב"ה**

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

נר ה' נשמת אדם

